

Приказ часописа: „Трећи програм“, бр. 135-136, III-IV/ 2007, Београд, 2008.

Вишегодишња традиција овог часописа, као и богат садржај претходних бројева чини да се сваки наредни не може провући незапажено. Просветитељство, представљено радовима наших аутора, сувереност и неолиберализам, посматрани из перспективе страних мислилаца, биоетика у којој се разматрају проблеми савремене медицине, огледи и студије и неизоставна критика или похвала културног живота, јесу тематске целине часописа који је пред нама. Проблематика модерног света је посматрана из различитих перспектива, проматрана кроз објективе филозофије, политике, науке или њиховим комбиновањем што даље одређује и различите покушаје њеног разрешења.

Принципи и деловања политике данашњице, њихово оправдање као и захтев за њиховом изменом у правцу хуманизације или боље ефикасности, представљају проблеме савремене политике којима аутори приступају. Иван Јанковић, на пример, у свом огледу „*Политика против слободе*“ (297-330), указујући на утопијску визију Хабермасовог дискурса и Жижеково схватање политике, закључује да свако претерано уплитање државе угрожава слободу појединца и нарушава праведни друштвени поредак. Услед тога, Јанковић решење види у таквој држави у којој „никаква влада није легитимна“ (стр.324) или где је „држава ограничена на гаранције живота, слободе и власништва појединаца“ (стр.324). Минимална држава или либерална анархија јесу, према овом аутору, облици уређења који би слободу грађана оставили ненарушеном. Ова либерализација државе представља једну од водећих тематика савремене политичке мисли. Опијени овим толико популаризованим либерализмом или чак либералном анархијом коју Јанковић подржава, можемо бити потпуно изненађени ставом Џона Милбанка у тексту „*Либералност versus либерализам*

“ (стр.237-251) који из католичко-хришћанске перспективе критикује ову идеологију. По њему, либерализму прети да укине „либералне вредности које је преузео“ (стр. 239) јер у тој слободи владајућа партија може несметано да успостави хегемонију и потисне истину. Услед тога, овај аутор предлаже поредак који је опскрбљен „аристократијом образовања која тежи како заједничком добру тако и апсолутној трансценденталној истини“ (стр.250). Овакав приступ и давање предности аристократском уређењу над уређењем обележеним идеологијом слободе, учиниће да либерали знатижељно дочекају

одговор Милбанку који пружа Алан де Беноа у „
Одговор Милбанку
“ (стр.252-259).

Прихватање ауторитативне улоге државе или свођење њене улоге на најмању могућу меру, затим дихотомије попут космополитизам- национализам, европско- српско, грађанско- народњачко, јесу становишта која су данас присутна на политичкој сцени. Потреба да се она и њихови принципи легитимишу јесте, према тексту М. Савића „*О могућности просвећеног против- просветитељства*

“ (стр.9-17), централни мотив да се обнови питање просветитељства. Недоумица која се намеће је да ли савремену политику треба легитимисати позивањем на просвећеност која је, како је дефинише Савић, „општи процес саморефлексивног разумевања стварности и усавршавања погрешивог знања“(стр.14), или просветитељство који је „посебан историјски период у развоју тог процеса“(стр.14). Просветитељство, покрет нераздвојан од револуционарног XVIII века у Европи, можемо, услед Јакобинског терора, одбацити као основу легитимисања, али то не значи да одбацујемо просвећеност која претендује на успостављање владавине ума. Критика овог процеса, како истиче П. Крстић у тексту „

Негативно просветитељство

“ (стр.20-39), мора „да се изврши самим умом“ (стр.32.), па је тако и део тог процеса, или „просвећивање просветитељства“ (стр. 35).

Чини се као да у разматрању ове проблематике највише пажње може привући текст М. Беланчића „*Синтеза као насиље*“ (стр. 43-79) у којем је размотрен став филозофа који је обележио политичку сцену Србије почетком овог века- ставом Зорана Ћинђића изнетом у књизи „

Субјективност и насиље“. Судећи према филозофији немачког класичног идеализма, Ћинђић открива црту тероризма и насиља у овој рационалној потпори просветитељства. Основ насиља је синтеза која доводи до идентитета различитости, чиме се врши терор над индивидуалним. Према аутору „свака озбиљна теоријска синтеза има и политичко значење“(стр.76), јер је политика сама по себи синтеза, држава спаја пријатеље и непријатеље. Оптужујући просветитељство за насиље, Ћинђић ипак не одбацује сваки његов облик, већ га прихвата у степену у којем он не нарушава индивидуалност. Из перспективе Савића и Крстића, рекли бисмо да је и његова критика део просветитељског процеса.

Један од принципа са којим се сусреће држава јесте суверенитет. Упркос свакодневном сусретању са овим појмом остаје, донекле, нејасно на шта се он односи. При покушају разјашњавања уплићу се појмови попут међународног права, суверености власти, народне суверености. Стога, изгледа као да не би било неумесно поставити питање значења државног суверенитета. Положај и улога државе на савременој светској сцени,

намећу два правца суверености: унутрашњи и спољашњи. Растакање овог појма је започело, како наводи В. Хенис у тексту „*Растакање појма суверености*“ (стр.157-172), када је он „увршћен у систем државног права“ (стр. 158). Овим је он добио државни аспект и аспект везан за међународно право, па би се тако с једне стране односио на „својство државне силе, која је одређена једино да влада“ (стр.158), а са друге би представљао „захтев за самоодређење и независност државе која подразумева једнак статус са другима“ (стр.158).

Признавању растакања суверености у два смера Хелзену се придружује и Х. Келцен у тексту „*Сувереност и међународно право*“ (стр.89-100) у којем испитује однос националног поретка и општеобавезујућег међународног права. Келцен примећује да се аутори разликују по томе чему дају предност: правном систему једне државе или признају да је међународно право „старије“ од ауторитета националног поретка. Прво становиште је карактеристично за поборнике империјализма, а друго за присталице пацифизма. Прихватањем друге позиције држава губи суверенитет схваћен у традиционалном смислу. У случају да признамо примат националног поретка, тада би међународно право важило само у степену у којем га је држава признала и уврстила у свој правни систем. Проблем са овим становиштем је што се јавља опасност од успостављања хегемоније државе која је међународно право прва признала као сагласно са сопственим поретком. Келцен закључује да није битно чему се даје предност и да обе врсте права могу важити у исто време. Тиме се не умањује сувереност нације-државе јер норме које она прописује су једино обавезујуће. У случају да се те норме не слажу са међународним поретком оне остају важеће, мада „се при том држава излаже санкцијама међународног права“ (стр.96). На међународном поретку је да утврди процедуру тог санкционисања.

Разјашњењем односа међународног и државног права и одређивањем места суверенитета државе у том односу, не нестаје нејасноћа у погледу појма суверености. Проблем се премешта у други угао, заправо, умесно је поставити питање- коме се суверенитет приписује: народу или власти? У случају да прихватимо да је суверенитет „власт која не познаје ни једну вишу од себе“ (стр.160), како наводи Хенис, можемо имати одбојност према овом принципу. Таква реакција би произашла из текста Ж. Дерида „*Звер и суверен*“ (стр.190-234), транскрипта његовог предавања одржаног у Паризу 2001. године. Прихватајући то да суверен стоји изнад права јер има моћ да доноси право, то право које му припада прети да „суверена учини сличним најзверскијој звери која ништа не поштује, презире закон, себе од почетка поставља изван закона“ (стр.202). Постављајући суверена између божанства, јер је изнад закона, и звери, Деридино становиште заиста може застрашити.

Како се не би јавила потреба за елиминисањем овог појма из државне политике, вратимо се на горе поменути Хенисов текст, као и на текст Г. Релкеа „Сувереност, сувереност државе и сувереност народа

“ (стр.173-189). Први аутор наводи становиште Крабеа и Пројса који су сагласни да појам суверености „као заостатак апсолутне ауторитарне државе, треба избрисати из догматике државног права“ (стр. 165). Према Пројсу, то је „основни услов чије испуњење једино омогућава напредак у теорији модерног државног права“ (стр.163). Пошто се одбија признање монопољу власти у модерној демократској држави, морамо се запитати шта представља извор права. У том погледу Крабе се узда у „свест о праву, која је свим људима заједничка“ (стр.166), која тако преузима читав суверенитет. Као одговор на проблем јединствености те свести, овај аутор допушта да је успостави већина.

Долазећи до већине некако природно долазимо и до демократског уређења које, макар именом, преовладава у модерним државама. Према томе како се демократија уобичајено схвата, јасно је да суверенитет мора припасти народу. Схваћен као извор легитимности, суверенитет би тако народу препустила потпуно право легитимације. Ова особеност се показује на изборима који су неизвесни и на које политичке партије излазе са једнаким могућностима и неизвесним резултатима. Тачно је да народ као целина не може постојати као ентитет, али „уколико изборе одређује принцип формално једнаких могућности, онда нема друге него да се њихови резултати повежу са вољом народа као целине“ (стр.189), тврди аутор.

Након ове расправе о суверености и страха да овај принцип води апсолутизму, критике либерализма који данас са демократијом заузима водеће место на политичкој сцени, можемо се, ради предаха, осврнути у прошлост и утонути у слadak сан социјализма. Из тог дремежа нас свакако буди П. Марковић огледом „Социјализам и његових седам „С“ носталгичних вредности

“ (стр.340-350) у којем показује да ова носталгија отежава развој јер не дозвољава суочавање са реалношћу, а да је једина њена добра страна успомена на мултиетичност и толеранцију. Дакле, отргнути се од прошлости и суочити се са стварношћу! Политичка стварност данас изгледа да је преплављена проблемима европског уједињења и сукобљеношћу Америке и Русије око првеласти на светској позорници. Неке одговоре на питања везана за ту проблематику можемо прочитати у тексту Ж. П. Гишара „Балканска криза- Европска криза

“ (стр.283-296). Морамо, ипак, признати да стварност не чини само политика, па тако, читање овог часописа са заиста богатим и врло занимљивим садржајем можемо заокружити погледом на митове, сликарство, позориште, музику или књиге, дакле на оно што никако не смемо изоставити из нашег друштвеног живота.